

Zagreba, 9. novembris, 2018

EIROPAS TIESNEŠU KONSULTATĪVĀ PADOME (ETPK)

CCJE Atzinums Nr. 21 (2018)

KORUPCIJAS NOVĒRTĒŠANA JUDĒJU

I. Ievads

1. Saskaņā ar Ministru komitejas piešķirtajām pilnvarām Eiropas Tiesnešu konsultatīvā padome (CCJE) ir sagatavojusi šādu atzinumu par korupcijas novēršanu tiesnešu vidū.
2. Korupcija tiesnešu vidū ir viens no galvenajiem draudiem sabiedrībai un demokrātiskas valsts funkcionēšanai. Tā grauj tiesnešu integritāti, kas ir tiesiskuma pamats un Eiropas Padomes pamatvērtība. Tiesnešu integritāte ir galvenais priekšnoteikums efektīvai, iedarbīgai un objektīvai valsts tiesu sistēmai. Tā ir cieši saistīta ar tiesu neatkarības jēdzienu: tiesu neatkarība nodrošina integritāti, un integritāte stiprina neatkarību. Mūsdienās tiesu integritāte ir kļuvusi vēl svarīgāka, ņemot vērā daudzos uzbrukumus tiesu varai.
3. Diemžēl vairākās dalībvalstīs korupcija joprojām pārāk bieži ir realitāte, kas mazina sabiedrības uzticību tiesu sistēmai un līdz ar to arī politiskajai sistēmai kopumā⁽¹⁾. Tiesneši ir līdzatbildīgi par korupcijas atklāšanu un reaģēšanu uz to, kā arī par tiesu iestāžu darbības uzraudzību. CCJE vēlas pievērst uzmanību pašu tiesnešu nostājai savas tiesneša statusa ietvaros gan attiecībā uz veidiem, kā nodrošināt tiesnešu integritāti pret mēģinājumiem korumpēt tiesu varu, gan uz tiesnešu lomu cīņā pret korupciju.

¹ Sk. Eiropas Padomes ģenerālsekretāra ikgadējos ziņojumus "Par demokrātijas, cilvēktiesību un tiesiskuma stāvokli Eiropā".

4. Šis atzinums ir sagatavots, pamatojoties uz iepriekšējiem CCJE atzinumiem, CCJE Tiesnešu hartu (2010) un attiecīgajiem Eiropas Padomes instrumentiem, jo īpaši Eiropas Hartu par tiesnešu statūtiem (1998), Ieteikumu CM/Rec(2010)12 par tiesnešu neatkarību, efektivitāti un atbildību (turpmāk - CM/Rec(2010)12), Krimināltiesību konvenciju par korupciju (1999)⁽²⁾, šīs konvencijas Papildprotokolu (2003)³ un Civiltiesību konvenciju par korupciju (1999)⁴. Ir ņemta vērā arī Apvienoto Nāciju Organizācijas 2003. gada Pretkorupcijas konvencija.
5. Atzinuma pamatā jo īpaši ir Eiropas Padomes Pretkorupcijas valstu grupas (GRECO) secinājumi un ieteikumi, tostarp tās ziņojums "Korupcijas novēršana. Parlamenta deputāti, tiesneši un prokurori. Secinājumi un tendences" (GRECO ceturtā novērtējuma kārtā). Turklāt atzinumā ņemta vērā Rezolūcija (97)24 par divdesmit pamatprincipiem cīņai pret korupciju un Ieteikums Rec(2000)10 par valsts amatpersonu rīcības kodeksiem, kā arī Parlamentārās asamblejas Rezolūcija 2098(2016), Rezolūcija 1703(2010), Ieteikums 2019(2013) un Ieteikums 1896(2010) par korupciju tieslietu jomā. Tika ņemti vērā un izmantoti arī secinājumi, kas izdarīti Eiropas tiesnešu konferencē "Tiesnešu integritāte un korupcija", kuru 2017. gada 7.^(a) novembrī Strasbūrā organizēja CCJE.
6. Atzinumā ņemtas vērā arī CCJE locekļu atbildes uz anketas jautājumiem par tiesu iestāžu integritāti un korupcijas apkarošanu/novēršanu tiesu sistēmā, kā arī šo atbilžu un Eiropas Padomes ieceltā zinātniskā eksperta Dr. Rainera HORNUNGA⁵ sagatavotā sākotnējā projekta sintēze.
7. Atbildes uz anketas jautājumiem liecina, ka faktiskās un/vai šķietamās korupcijas situācija dalībvalstīs ir ļoti atšķirīga - no valstīm, kurās korupcija nav bijusi problēma, līdz valstīm, kurās par korupcijas gadījumiem tieslietu jomā ziņo reti, un valstīm, kurās faktiskā un/vai šķietamā korupcija tiesu sistēmā rada lielas bažas sabiedrībā. Tādēļ viens no šā atzinuma uzdevumiem ir rast kopīgu pamatu un novērst pastāvošās atšķirības. Tas nozīmē arī to, ka bieži vien nav vienotu risinājumu un ka daži no sniegtajiem ieteikumiem dažām dalībvalstīm būs mazāk būtiski nekā citām.

II. Kas ir tiesu korupcija?

A. Tiesu korupcijas definīcija

8. Visas Eiropas Padomes dalībvalstīs ir pieņēmušas krimināltiesiskus tiesību aktus un dažkārt arī papildu reglamentējošus instrumentus par vispārēju korupciju, jo īpaši attiecībā uz valsts amatpersonām. Piemēram, par kukuļa pieņemšanu no valsts amatpersonas visās dalībvalstīs ir paredzēts bargs sods. Tomēr korupcijas definīcija atšķiras. Dalībvalstu tiesību aktos nav vienotas definīcijas, kas definētu korupciju.

² ETS 173. Konvencijā ir noteikti kopīgi korupcijas noziegumu standarti - cita starpā, noziedzīgu nodarījumu noteikšana par valsts amatpersonu, tostarp starptautisko tiesu tiesnešu un amatpersonu, aktīvu un pasīvu kukuļošanu (kā arī līdzdalību šādos nodarījumos).

³ ETS 191. Protokols paredz noteikt kriminālatbildību par vietējo un ārvalstu šķīrētājiem un zvērināto aktīvo un pasīvo kukuļošanu.

⁴ ETS 174. Konvencija attiecas uz zaudējumu atlīdzināšanu, atbildību un citiem civiltiesību jautājumiem saistībā ar korupciju.

⁵ Dr. HORNUNG pašlaik ir galvenā prokurora vietnieks un pretkorupcijas kontaktpersona) Lerrahas prokuratūrā Vācijā. No 2011. līdz 2015. gadam viņš bija Vācijas Tiesnešu akadēmijas direktors. Dr. Hornung bija viens no Vācijas ekspertiem GRECO 4. novērtēšanas kārtā.

izpratne, kas pārsniedz to, ka kukuļa došana un pieņemšana ir specifiska koruptīvas uzvedības parādība un ir krimināli sodāma. Konkrētāk, attiecībā uz tiesnešu korupciju, neliela daļa Eiropas Padomes dalībvalstu ir oficiāli pieņēmušas īpašus krimināllikumus, kuros tiesnešiem, kas pieņem kukuļus, ir paredzēti bargāki sodi nekā citām valsts amatpersonām. Lielākajā daļā dalībvalstu uz tiesnešu korupciju attiecas tās pašas noziedzīgu nodarījumu definīcijas kā uz citu valsts amatpersonu korupciju.

9. Tomēr CCJE uzskata, ka šā atzinuma darbības jomā un mērķiem tiesnešu korupcija ir jāsaprot plašākā nozīmē. Iemesls tam ir ļoti svarīgā loma, kāda ir tiesnesim kā neatkarīgam un objektīvam šķīrējtiesnesim lietās, kas iesniegtas viņa tiesā. Šajā atzinumā tiesnešu korupcija ietver negodīgu, krāpniecisku vai neētisku rīcību, ko veic tiesnesis, lai gūtu personisku labumu vai labumu trešām personām.
10. Kā redzams no atbildēm uz anketas jautājumiem⁽⁶⁾, dažās dalībvalstīs dažādu iemeslu dēļ uztvere par korupciju tiesu iestādēs, iespējams, nav precīzs realitātes atspoguļojums. Uztvere var tikpat negatīvi ietekmēt demokrātiskas valsts darbību kā faktiskā korupcija. Tādēļ šī atzinuma papildu nodaļa (sk. turpmāk IV nodaļu) ir veltīta šīs īpašās problēmas aprakstam un risināšanai.

B. Faktori, kas, iespējams, veicina korupciju tiesnešu vidū

11. Faktiskās korupcijas iemesli tiesu sistēmā ir dažādi. Tie ir dažādi - no nepamatotas ietekmes ārpus tiesu varas līdz faktoriem tiesu sistēmas iekšienē, un tos var iedalīt vairākās kategorijās: strukturālie, ekonomiskie, sociālie un personiskie faktori. Tomēr visiem turpmāk izklāstītajiem faktoriem, kas veicina tiesneša korumpētību, ir kopīga iezīme - tie apdraud tiesnešu neatkarību un tiesnešu integritāti. Bieži vien divi vai vairāki faktori ir cieši saistīti. Šis faktoru saraksts nav izsmelošs. Tas tikai ilustrē galvenos korupcijas draudus, ar kuriem var saskarties tiesu sistēma.
12. Jebkuras demokrātiskas valsts sistēmas labai darbībai ir būtiski, lai tiesu vara būtu patiesi neatkarīga. Ja pastāv ilgstoša strukturāla nelīdzsvarotība/slikts līdzsvars starp trim valsts varas atzariem un ja kontroles un līdzsvara mehānismi ir vāji vai tiek ignorēti, pastāv nopietni draudi tiesu sistēmas neatkarībai, objektivitātei un integritātei.
13. Pārredzamības trūkums, ko rada piekļuves liegšana informācijai par tiesu sistēmu, veicina koruptīvu rīcību, un tāpēc bieži vien ir svarīgs korupcijas cēlonis. Ir skaidri pierādījumi tam, ka tiesu sistēma ar (tradicionāli) augstu pārredzamības un integritātes līmeni ir vislabākā aizsardzība pret korupciju.
14. Slikti darba apstākļi, kas ietver nepietiekamu atalgojumu un sociālos pabalstus, sliktu infrastruktūru un aprīkojumu, kā arī nepietiekamu tiesu iestāžu darbinieku skaitu un tamlīdzīgi, var motivēt tiesnesi vieglāk pieņemt nepienācīgi piedāvātu pakalpojumu.
15. CCJE vērs uzmanību uz mijiedarbību starp korupciju tiesu sistēmā un korupcijas pieņemšanu un toleranci sabiedrībā kopumā. Tikpat kaitīgs var būt arī slikts klimats pašā tiesu sistēmā. Noteikumu trūkums attiecībā uz tiesneša ētisku rīcību, vispārējas izpratnes trūkums par korupcijas bīstamību un

⁶ Sk. šā atzinuma 6.-7. punktu.

tiesu vadības norādījumu trūkums var novest pie tā, ka tiesneši kļūst vienaldzīgi pret objektīvas un taisnīgas tiesas prasībām.

16. Tiesnesis var kļūt par nepamatota spiediena upuri - vai nu no kolēģu, vai ietekmīgu tiesu sistēmas grupu puses. Šķiet, ir diezgan izplatīts uzskats, ka tiesneši nevar pietiekami aizsargāties pret šāda veida spiedienu, ņemot vērā viņu ieņemamās lomas un amata specifiku.
17. Cita virkne faktoru, kas potenciāli var veicināt tiesneša koruptīvu uzvedību, ir vairāk iekšēji saistīti. Subjektīvi apsvērumi, kas saistīti ar personīgo izaugsmi un paaugstināšanu amatā, var padarīt tiesnesi vienaldzīgu pret neobjektivitātes risku konkrētajā lietā. Turklāt tiesneša tēls un līdz ar to arī visas tiesu sistēmas tēls tiek nopietni iedragāts ikreiz, kad tiesnesis izlemj lietu, viņam/viņai ir tiešas vai netiešas personiskas vai finansiālas intereses, kas var ietekmēt tās iznākumu.

III. Korupcijas novēršana tiesnešu vidū

A. Vispārīgi pretkorupcijas aizsardzības pasākumi

18. Nav pārspīlēti apgalvot, ka efektīva korupcijas novēršana tiesu sistēmā mērā ir atkarīga attiecīgās valsts politiskās gribas patiesi un godprātīgi nodrošināt institucionālos, infrastruktūras un citus organizatoriskos nodrošinājumus neatkarīgai, pārredzamai un objektīvai tiesu varai. Katrai dalībvalstij būtu jāīsteno nepieciešamā likumdošanas un normatīvā sistēma, lai novērstu korupciju tiesu sistēmā. Tām būtu arī jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai garantētu un veicinātu tiesu iestāžu integritātes kultūru, kultūru, kas paredz nulles toleranci pret korupciju visos tiesu sistēmas līmeņos, tostarp tiesu darbinieku vidū, un vienlaikus kultūru, kurā tiek respektēta tiesu iestāžu īpašā loma. Tomēr korupcijas apkarošanu nedrīkst izmantot, lai mazinātu tiesu varas neatkarību.
19. Kad runa ir par tiesu iestāžu pienācīgu nodrošinājumu ar personālu, infrastruktūru un aprīkojumu, pirmkārt un galvenokārt ir nepieciešama laba politiskā griba. Pareizi darba apstākļi (piemēram, funkcionējošas tiesu ēkas un aprīkojums, kā arī pietiekams tiesu darbinieku skaits), kas ir savienojami ar tiesu varas misijas cieņu, var kalpot kā spēcīgs preventīvs faktors pret jebkādu koruptīvu rīcību. Tāpēc CCJE vēlas uzsvērt, ka katras valsts pienākums ir nodrošināt pietiekamus budžeta līdzekļus pietiekami labi aprīkotai tiesu varai, kas var nodrošināt taisnīgumu, pieņemot pamatotus un savlaicīgus lēmumus. Tā arī aicina kompetentās iestādes vienmēr nodrošināt tiesu varas pārstāvjus ar atbilstošām algām, izdienas pensijām un citiem sociālajiem pabalstiem. Šajā kontekstā ir vērts arī atzīmēt, ka tiesu sistēma ir tik stipra un izturīga, cik stipri un stabili ir tās pīlāri. Tāpēc atbilstošas algas, sociālie pabalsti un aprīkojums tiesu darbiniekiem, kas nav tiesneši, ir tikpat svarīgi, lai tiesu sistēmā nebūtu korupcijas, kā atbilstoši darba apstākļi pašiem tiesnešiem.
20. Noteikumi par tiesneša pareizu uzvedību var kalpot kā efektīvs aizsargpasākums korupcijas novēršanai. Daudzās dalībvalstīs konstitūcijā un/vai statūtos par tiesu varas darbību ir paredzēti noteikumi par tiesneša uzvedību tiesā un ārpus tās. Visizplatītākie šādu noteikumu piemēri ir pienākums ievērot diskrētumu un pienākums ievērot piesardzību. Bieži vien šos diezgan vispārīgos noteikumus - gan par uzvedību tiesā, gan ārpus tiesas - papildina un precizē noteikumi un/vai pamatnostādnes.
21. Tomēr CCJE vēlas uzsvērt, ka pastāv skaidra saikne starp tiesu sistēmas pārredzamības pakāpi, no vienas puses, un tiesnešu lomu, no otras puses.

uzņemties sabiedrībā, no otras puses. Nav apstrīdams, ka tiesneša īpašās lomas dēļ varas līdzsvara mijiedarbībā tiesnesim vienmēr ir jāizrāda diskretums un piesardzība, kas nepieciešama viņa pienākumu pienācīgai izpildei. Taču nenozīmē, ka tiesnesim ir jābūt sabiedrībā nepiederošam. Patiesībā šķiet, ka cilvēkam, kas atrodas sabiedrības vidū un ir saskarsmē ar tās realitāti, ir vieglāk pasludināt un vajadzības gadījumā paskaidrot spriedumu, ko sabiedrība var saprast un pieņemt. Tomēr tiesnesim vajadzētu atturēties no jebkādas politiskas darbības, kas varētu apdraudēt viņa neatkarību vai radīt iespaidu, ka viņš ir objektīvs. Šajā sakarā CCJE saglabā to, kas jau ir norādīts tās Atzinumā Nr. 3 (2002) par tiesnešu ētiku un atbildību⁷.

B. Tiesnešu integritātes stiprināšana

22. Šķiet, ka vissvarīgākais līdzeklis, lai novērstu korupciju tiesnešu vidū, ir patiesas tiesnešu godprātības kultūras attīstīšana un veicināšana. Šķiet, ka nav vienotas šī termina definīcijas, tomēr ir vispārēja izpratne par to, kas ir tiesnešu integritātes pamatelementi.

a. Institucionālais un organizatoriskais regulējums

23. Viens no svarīgiem tiesnešu integritātes pīlāriem ir jau minētais formālais - likumdošanas vai citādi reglamentējošais - regulējums attiecībā uz tiesu varas kā tādas un individuālā tiesneša stāvokli attiecīgajā sistēmā. Eiropas Padomes dalībvalstīs parasti katras atsevišķas dalībvalsts konstitūcijas (ja tāda ir) un centrālā(-o) statūtu par tiesu sistēmas darbību (tostarp jebkuri nolikumi, direktīvas, apkārtraksti u. c.) kombinācija nosaka noteikumus gan par tiesu sistēmas organizāciju (tostarp noteikumus par institucionālo neatkarību), gan par individuālu tiesneša rīcību tiesās un ārpus tām.

24. Vispārējie pamatprincipi regulāri tiek konkretizēti īpašos noteikumos tiesneša karjeras attīstību - atlasī, iecelšanu amatā, paaugstināšanu amatā un paaugstināšanu amatā, apmācību, darba novērtējumu un tiesnešu disciplināro atbildību. Arī šajā jomā CCJE vēlas atzīmēt, ka tā pilnībā respektē ļoti atšķirīgās tiesu kultūras un tradīcijas. Tomēr, pamatojoties uz salīdzinošo analīzi un profesionālo pieredzi, ir iespējams atklāt un aprakstīt objektīvus kritērijus pienācīgai un pārredzamai karjeras attīstībai tiesu sistēmā. Šo kritēriju ievērošana pozitīvi ietekmē tiesnešu integritātes atmosfēras veicināšanu katrā sistēmā, un tas ir spēkā neatkarīgi no konkrētās valsts apstākļiem. Institucionālā līmenī CCJE uzskata, ka pašai tiesu varai būt atbildīgai par savu tiesnešu karjeras attīstību, tostarp par apmācību, ko nodrošina autonomas tiesnešu apmācības iestādes.

25. Lielākā daļa dalībvalstu ir uzticējušas augstākajām tiesnešu padomēm vai citām pašpārvaldes struktūrām, kuru sastāvā ir vismaz vairākums praktizējošu tiesnešu, pieņemt svarīgākos lēmumus par atlasī, iecelšanu amatā, paaugstināšanu amatā un paaugstināšanu amatā, kā arī par darba novērtējumu un disciplinārlietām. Vēl viens piemērots veids ir iesaistīt šo lēmumu pieņemšanā attiecīgo Augstāko tiesu. Attiecībā uz tiesnešu atlasī, iecelšanu amatā un paaugstināšanu amatā CCJE uzskata, ka ir ļoti svarīgi, lai šis process balstītos uz objektīviem secinājumiem par kandidātu juridiskajām un ārpus tiesas prasmēm. Lēmumiem būtu jābalstās uz nopelniem⁽⁸⁾ un tie būtu jāpieņem būtībā nepolitiskām struktūrām⁽⁹⁾ kurās vismaz vairākums personu ir no tiesu sistēmas. Neatkarīgi no metodes, ko pieņēmusi dalībvalsts, neveiksmīgi kandidāti

⁷ Īpaši skatīt Atzinuma Nr. 3 (2002) 27. un turpmākos punktus.

Skatīt CM/Rec(2010)12, 44. punkts.

⁹ Skatīt CM/Rec(2010)12, 46. punkts.

jābūt tiesībām apstrīdēt lēmumu vai vismaz procedūru, saskaņā ar kuru lēmums tika pieņemts, lai nodrošinātu procesa objektivitāti un pārredzamību¹⁰. Sabiedrībai vajadzētu būt vispārējai izpratnei par atlases un iecelšanas procedūru¹¹.

26. CCJE stingri iesaka neveikt pārbaudes, kas pārsniedz vispārpieņemtās pārbaudes par kandidāta sodāmību un finansiālo stāvokli. Tomēr dažās valstīs tiek veiktas ļoti rūpīgas priekšvēsturi integritātes pārbaudes, kas ietver kandidāta personisko, ģimenes un sociālo izcelsmi. Šādas pārbaudes parasti veic drošības dienesti. Valstīs, kurās šādas pārbaudes tiek veiktas, tās jāveic saskaņā ar kritērijiem, kurus var objektīvi novērtēt. Kandidātiem vajadzētu būt tiesībām piekļūt jebkurai iegūtai informācijai. Kandidātam, kas ir noraidīts, pamatojoties uz šādu pārbaudi, jābūt tiesībām iesniegt apelāciju neatkarīgā iestādē un šajā nolūkā viņam jābūt tiesībām iepazīties ar šādas pārbaudes rezultātiem.
27. Būtu jānošķir tiesnešu kandidāti, kas uzsāk darbu tiesu iestādē, un strādājošie tiesneši. Cīņa pret tiesnešu korupciju nekādos apstākļos nedrīkstētu novest pie slepeno dienestu iekļaušanās tieslietu īstenošanā. Tiesnešu korupcija ir noziedzīgs nodarījums, un tāpēc tā būtu jānovērš saskaņā ar spēkā esošajiem tiesību aktiem.
28. Turklāt CCJE vēlas vērst uzmanību uz lustrācijas kā līdzekļa korupcijas apkarošanai negatīvo ietekmi. Procesu, kurā visi tiesneši tiek pārbaudīti attiecībā uz korupciju, un tie, kuri neiztur pārbaudi, tiek atlaisti un, iespējams, saukti pie kriminālatbildības, var instrumentalizēt un tādējādi ļaunprātīgi izmantot, lai likvidētu politiski "nevēlamus" tiesnešus. Ar faktu, ka esat tiesnesis dalībvalstī, kurā tiesu sistēma ir kompromitēta sistēmiskā līmenī, saskaņā ar demokrātijas standartiem nepietiek, lai noteiktu atsevišķu tiesnešu atbildību. Vēl viens jautājums, kas rodas, ir saistīts ar garantijām, ka procesu vadīs kompetentas, neatkarīgas un objektīvas struktūras.
29. Pareizi izveidota novērtēšanas sistēma ir ļoti efektīvs līdzeklis, lai paaugstināšanas un paaugstināšanas amatā lēmumus padarītu objektīvākus un uzticamākus. Tas veicina arī tiesu sistēmas pārredzamību kopumā. Šajā kontekstā CCJE atgādina principus, kas izklāstīti tās Atzinumā Nr. 17(2014) par tiesnešu darba novērtēšanu. Laba darba novērtēšanas sistēma ņem vērā arī vērtējamā tiesneša tiesneša godprātību. Tas atšķiras no tiesneša pieņemto individuālo lēmumu rūpīgas pārbaudes, jo tas būtu acīmredzams tiesneša neatkarības pārkāpums.
30. Visbeidzot, disciplinārlietas ir vēl viens svarīgs korupcijas apkarošanas regulatīvs mehānisms. CCJE uzskata, ka disciplinārlietas vienmēr būtu jāveic galvenokārt tiesu iestādēm (piemēram, disciplinārlietu komisijai vai tiesai, vai Augstākās tiesu padomes filiālei). Tas ne tikai dod tiesu varai labu pašregulācijas instrumentu, bet arī garantē, ka personas ar nepieciešamo profesionālo sagatavotību izvērtē, vai par attiecīgo rīcību būtu jāuzņemas disciplinārā atbildība, un, ja tā, tad kāda sankcija būtu adekvāta un samērīga¹². Turklāt tiesnešiem vienmēr vajadzētu būt tiesīgiem pārsūdzēt pret viņiem vērstos disciplinārsodus tiesu iestādē¹³.

¹⁰ Skatīt CM/Rec(2010)12, 48. punkts.

¹¹ Skatīt CCJE Atzinumu Nr. 10(2007), 42., 50. punkts.

¹² Attiecībā uz disciplinārsodiem sk. padziļināti tālāk C sadaļā.

¹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk tekstā - "ECT") ir konstatējusi pārkāpumus gadījumos, kad tas tā nav bijis: skatīt 2016. gada 23. jūnija spriedumu lietā Baka pret Ungāriju; skatīt arī 2017. gada 23. maija spriedumu lietā Paluda pret Slovākiju.

b. Vadlīnijas par ētisku rīcību, ētiskām konsultācijām un apmācību ētikas jautājumos

31. Gandrīz visās dalībvalstīs iepriekš minēto tiesisko regulējumu papildina rakstisku ētiskas rīcības principu / pamatnostādņu kopums. Šos principus parasti ir izstrādājusi vai nu tiesnešu pašpārvaldes struktūra vai vairākas struktūras, vai arī attiecīgās valsts (galvenā) tiesnešu asociācija.
32. Lai cik svarīga būtu šo noteikumu izstrāde un pieņemšana, ir skaidrs, ka tiesneši tos uztvers tikai tad, ja tos sapratīs un piemēros praksē. Lai sasniegtu šo mērķi, kompetento iestāžu uzdevums ir sniegt saviem tiesnešiem atbilstošus norādījumus par to, kā rīkoties, ar konkrētām ētikas dilemmām. Šādas vadlīnijas būtu jāsniedz no pašas tiesu sistēmas iekšienes. Viena no iespējām ir darīt tiesnešiem pieejamus elektroniskus vai drukātus materiālus, kuros izskaidrots, kā vislabāk rīkoties konkrētos scenārijos. Pamatojoties uz šādiem materiāliem, varētu regulāri rīkot diskusijas starp katras tiesas locekļiem un/vai dažādu tiesu locekļiem. Turklāt CCJE uzskata, ka būtisks aspekts patiesas integritātes kultūras ieviešanai tiesu sistēmā ir nodrošināt pienācīgu apmācību par ētisku rīcību. Katra tiesneša pienākumam neatkarīgi no vecuma un darba stāža vajadzētu būt regulāri iziet šādu apmācību. Šādu apmācību varētu veikt arī mazāk formālā veidā iekšēji kolēģu grupās. Vadīta koleģiāla viedokļu apmaiņa un diskusijas, šķiet, ir labs veids, kā veicināt izpratni par korupcijas bīstamību.
33. Tomēr CCJE vēlas uzsvērt, ka šie mācību piedāvājumi būtu jāpapildina ar individuālu ētisko konsultāciju piedāvājumiem, ko atkal būtu vēlams sniegt kolēģiem. Labs risinājums varētu būt iecelt ētikas amatpersonu vai ētikas komisiju katrā noteikta lieluma tiesā⁽¹⁴⁾. Tiesu priekšsēdētāju pienākums ir uzņemties iniciatīvu šajā jomā. Viņiem ir būtiska nozīme pareizas ētikas vadlīniju koncepcijas īstenošanā attiecīgajās tiesās un tādējādi arī patiesas tiesnešu godprātības kultūras veicināšanā. Šāda izpratne par tiesas priekšsēdētāja lomu uz ētisko vadību atbilst CCJE Atzinumam Nr. 19 (2016) par tiesu priekšsēdētāju lomu⁽¹⁵⁾. Turklāt centrālajām tiesu iestādēm pēc pieprasījuma būtu jāpiedāvā konfidenciālas ētiskās konsultācijas.

c. Izvairšanās no interešu konfliktiem

34. CCJE uzskata, ka būtu jāparedz sistēmiski aizsardzības pasākumi, lai izvairītos no situācijām, kad tiesnesis izlemj lietu, kurā viņam/viņai ir tiešas vai netiešas personiskas vai finansiālas intereses, ko var ietekmēt iznākums.
35. Jebkura dāvinājuma pieņemšana, ko tiesnesis saņem saistībā ar savu tiesneša pienākumu izpildi, var radīt priekšstatu par nepienācīgu ietekmi. Tāpēc vairumā dalībvalstu ir noteikumi, piemēram, par dāvanu un citu labumu pieņemšanu, ko tiesneši (un citas valsts amatpersonas) var saņemt, pildot savu profesiju. Zemas (objektīvas) vērtības robežvērtības, no vienas puses, un pieņemamas viesmīlības definīcija, no otras puses, var sniegt tiesnešiem skaidrus un saprotamus norādījumus, jo īpaši apvienojumā ar ieteikumiem, kā rīkoties, ja ir sniegta nepiedienīga dāvana. CCJE atzinīgi vērtē GRECO ieteikumus vairākām dalībvalstīm attiecībā uz noteikumu par dāvanu un citu labumu pieņemšanu no tiesnešu puses īstenošanu un/vai precizēšanu, kas pieņemti tās ceturtajā novērtējuma kārtā "Korupcijas novēršana attiecībā uz parlamenta deputātiem, tiesnešiem un prokuroriem"⁽¹⁶⁾.

¹⁴ Sk. 49. iv) punktu CCJE Atzinumā Nr. 3 (2002) par tiesnešu ētiku un atbildību.

¹⁵ Sal. īpaši šā atzinuma 18. un 19. punktu.

¹⁶ Skatīt <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/round-4>.

36. Vēl viens bieži reglamentēts tiesneša uzvedības aspekts ir viņa/viņas darbība ārpus tiesas un veids, kā viņš/viņa vada savu privāto dzīvi. Šie noteikumi dalībvalstīs ievērojami atšķiras. Dažās valstīs nav nekas neparasts, ka ir diezgan stingri noteikumi, kas aizliedz, piemēram, pensionētiem tiesnešiem vai tiesnešiem, kuri citādi ir atstājuši amatu, kļūt par politiskās partijas biedriem, veikt jebkādu ārējo profesionālo darbību vai pat izveidot kontu sociālajos plašsaziņas līdzekļos. Citās valstīs, kur korupcija nav bijusi problēma, ir diezgan vaļīgi un liberāli noteikumi, piemēram, vienkārši prasot tiesnešiem izpaust (pedagoģisko vai zinātnisko) darbību ārpus tiesas. CCJE atzinīgi vērtē darbības ārpus tiesas atklāšanu tiesu sistēmas iekšējām struktūrām, ciktāl var rasties interešu konflikts, un, vēlams, ja iespējams, arī plašai sabiedrībai.
37. Iepriekš minētajā ceturtajā novērtēšanas kārtā GRECO ir izteikusi ieteikumus vairākām valstīm par aktīvu deklarēšanas sistēmas ieviešanu vai uzlabošanu, lai regulāri - bieži vien reizi gadā - visaptveroši reģistrētu tiesnešu ienākumus un citus aktīvus. GRECO arī iesaka izveidot īpašu iestādi tiesu sistēmā vai ārpus tās, kuras uzdevums būtu pārbaudīt šādu deklarāciju savlaicīgumu un precizitāti. Šo noteikumu neievērošana dažās valstīs var būt administratīvs pārkāpums vai disciplinārs pārkāpums¹⁷. Dažas valstis ir paplašinājušas aktīvu deklarēšanas pienākumu, attiecinot to arī uz tiesnešu laulātajiem un citiem tuviem radniekiem. Dažkārt visu vai noteiktu kategoriju tiesnešu deklarācijas ir publiski pieejamas.
38. CCJE uzskata, ka stabila mantiskā stāvokļa deklarēšanas sistēma var veicināt interešu konfliktu identificēšanu un turpmāku novēršanu, ja tiek veikti attiecīgi pasākumi, un tādējādi veicināt lielāku pārredzamību tiesu iestādēs, kā arī sekmēt tiesnešu integritātes atmosfēras veidošanos.
39. Tomēr, ņemot vērā tiesneša tiesības uz privātumu un viņa/viņas ģimenes locekļu tiesības uz privātumu, šādas sistēmas ieviešanai vienmēr būtu stingri jāievēro proporcionalitātes princips. Pirmais no pēdējiem elementiem ir jautājums par nepieciešamību. Daudzās dalībvalstīs, kurās korupcija nav bijusi problēma vai vismaz faktiskā korupcija ir bijusi ļoti neliela, nešķiet nepieciešams ieviest vispārēju mantiskā stāvokļa deklarāciju sistēmu. Šādās valstīs sistemātiskas aktīvu deklarēšanas pienākuma ieviešana varētu pat kaitēt tiesu sistēmas kvalitātei. Citi piemēroti tiesneša amata kandidāti varētu atturēties no pieteikšanās, jo viņi šādu tālejošu pienākumu uzskata par nepamatotu iejaukšanos viņu privātajā dzīvē.
40. Turklāt CCJE uzskata, ka pat valstīs, kurās pastāv aktīvu deklarēšanas sistēma, vienmēr jāpievērš pienācīga uzmanība attiecīgā regulējuma proporcionalitātei. Informācijas atklāšana ieinteresētajām personām ārpus tiesu sistēmas būtu jāveic tikai pēc pieprasījuma un tikai tad, ja ir ticami pierādīta likumīga interese¹⁸. Konfidenciālu informāciju nekad nevajadzētu izpaust, un trešo personu, piemēram, ģimenes locekļu, privātums būtu jāaizsargā vēl stingrāk nekā tiesnešu privātums.
41. Vēl viens efektīvs aizsargmehānisms pret potenciāli korumpētiem tiesnešiem, kas izlemj lietu, ir dabiskā tiesneša princips. Lietu sadali var veikt vai nu elektroniski, vai pamatojoties uz ikgadēju lietu sadales shēmu, kas izstrādāta tiesu sistēmā. Objektīvi kritēriji lietu sadalei var būt rotācija ciklos, puses pēdējais tiesas loceklis, kurš ir tiesnesis, kurš ir tiesnesis.

¹⁷ Sal. padziļināti infra C. apakšnodaļā.

¹⁸ Piemēram, dalībvalstis ziņo par incidentiem, kuru rezultātā tiek iznīcināts tiesnešu un viņu ģimenes locekļu īpašums un pat dzīvība, ko izraisa šāda informācijas izpaušana.

nosaukumi, vietējie tiesu apgabali, specializācijas u. c. Procesa pārredzamībai un līdz ar to arī tiesu sistēmas reputācijai ir svarīgi, lai ar šo sistēmu nevarētu manipulēt¹⁹.

42. Dažās Eiropas Padomes dalībvalstīs, kurās korupcija nav bijusi problēma, jo īpaši kopējā tiesību sistēmā un Skandināvijā, tiesu priekšsēdētājiem ir diezgan plaša rīcības brīvība sadalīt ienākošās lietas tiesnešiem²⁰. Parasti viņi cenšas nodrošināt taisnīgu darba slodzes sadalījumu, ņemot vērā iepriekšējā punktā minētos lietu sadales faktoros. Šāda "maigāka" pieeja lietu sadalei ir pilnīgi leģitīma, ja vien izvēlēta sistēma praksē nodrošina taisnīgu un laiktīlīgu tiesas spriešanu un tādējādi stiprina sabiedrības uzticību tiesu sistēmas integritātei⁽²¹⁾.
43. Jebkurā gadījumā tiesnešu iespējamie interešu konflikti netiek automātiski novērsti ar nejaušas lietu sadales sistēmu. Patiesībā nejaušās sadales rezultātā lieta var tikt piešķirta tiesnesim, kas ir kādas puses tuvs radnieks. Tāpēc ir svarīgi, lai katrā tiesu sistēmā būtu stingri noteikumi par tiesnešu atstatīšanu un pašatstatīšanu gadījumā, ja attiecīgajā lietā ir acīmredzama vai pat tikai iespējama aizspriedumainība. Visās dalībvalstīs ir šāda veida noteikumi (vai nu tiesību akti, vai arī judikatūra). Arī dalībvalstu pieņemtās iespējamās neobjektivitātes definīcijas šajā ziņā ir ļoti līdzīgas.
44. Tomēr patiesi būtisks aspekts, kas nosaka attiecīgās valsts tiesnešu integritātes pakāpi, ir noteikumu par atstatīšanu un pašatstatīšanu faktiskā īstenošana un piemērošana. CCJE uzskata, ka ikvienai dalībvalstij, kas saskaras ar tiesnešu nevēlēšanos pašatteikties (uzskatot to, piemēram, par necienīgu soli), būtu jāveic nepieciešamie pasākumi, lai ieviestu pašatteikšanās kultūru, t. i., vidi, kurā ikvienam tiesnesim ir pašsaprotami atklāt savu iespējamo neobjektivitāti konkrētajā lietā. To var izdarīt, regulāri atgādinot, sniedzot individuālas vai kolēģu grupu konsultācijas par ētisku rīcību un/vai oficiālas apmācības darba vietā. Tomēr ir svarīgi atcerēties, ka šīs bažas ir jālīdzsvaro ar apsvērumiem par tiesu sistēmas efektivitāti un tiesvedības dalībnieku atturēšanu no tiesneša izvēles (forum-shopping)⁽²²⁾.

¹⁹ IT nedrīkst traucēt tiesnešiem neatkarīgi un objektīvi piemērot likumu, sk. CCJE Atzinuma Nr. 14(2011) 8. punktu. IT pārvaldībai jābūt Tieslietu padomes vai citas līdzvērtīgas neatkarīgas struktūras kompetencē. Neatkarīgi no tā, kura struktūra ir atbildīga par IT pārvaldību, ir jānodrošina, lai tiesneši būtu aktīvi iesaistīti lēmumu pieņemšanā par IT plašā nozīmē, skatīt CCJE atzinuma Nr. 14(2011) 36. punktu.

²⁰ CCJE apstiprina savu iepriekšējo nostāju, ka gadījumos, kad tiesas priekšsēdētājiem ir nozīme lietu sadalē starp tiesas locekļiem, tas būtu jādara saskaņā ar objektīviem iepriekš noteiktiem kritērijiem, ievērojot pārredzamu procedūru, sk. CCJE Atzinuma Nr. 19(2016) 21. punktu.

²¹ GRECO risināja šo jautājumu jau minētajā 4. novērtēšanas kārtā. Attiecībā uz Apvienoto Karalisti tā konstatēja, ka "lietu pārvaldība šķiet adekvāta; ārēja iejaukšanās konkrētu lietu izskatīšanā Apvienotajā Karalistē netiek uztverta kā problēmu avots" (119. punkts). Attiecībā uz Norvēģiju GRECO radās "iespaids, ka lietu sadales politika tiesās nav formalizēta un zināmā mērā trūkst pārredzamības un skaidrības /.../, un labāka informācija un paredzamība attiecībā uz lietu sadali vai lietu atkārtotu sadali konkrētam tiesnesim varētu dot labumu sabiedrībai" (111. punkts).

Sk. arī Eiropas Tieslietu padomju tīkla (ENCJ) 2013.-2014. gada ziņojumu "Minimālie tiesu iestāžu standarti IV: lietu sadale". Šis ļoti rūpīgais 138 lappušu garais ziņojums ir balstīts uz plašu pētniecības projektu, kurā piedalījās 17 dažādas ES dalībvalstis ar ļoti atšķirīgām tiesu kultūrām un tradīcijām.

²² Tiesneša izraudzīšanās (forum-shopping) ir prakse, kad tiesnesi, kuram ir uzticēta lieta, mēģina aizstāt ar citu tiesnesi. Fiziskā tiesneša nepamatots pašatteikums šādā lietā varētu būt koruptīvas darbības pazīme.

d. Katra tiesneša atbildība rīkoties pret korupciju tiesu sistēmā

45. Lai cik svarīga būtu visaptveroša sistēma un ētikas pamatnostādnes, to efektivitāte ir atkarīga no katra tiesneša vēlmes tās piemērot savā ikdienas darbā. Katrs tiesnesis ir personīgi atbildīgs ne tikai par savu rīcību, bet arī par tiesu sistēmas rīcību kopumā.
46. Tiesnešiem kā valsts amatpersonām ir pienākums ziņot kompetentajām tiesu iestādēm par pārkāpumiem, ko viņi atklājuši, pildot savus pienākumus, jo īpaši par kolēģu koruptīviem nodarījumiem.
47. CCJE vēlas uzsvērt, ka tiesnešiem, kuri ir uzņēmušies atbildību par tiesu sistēmas integritāti, nevajadzētu apšaubīt viņu lojalitāti turpmākajā karjerā neatkarīgi no tā, vai viņu bažas galu galā izrādījās pamatotas vai nē. Tajā pašā laikā iestādēm, kuru uzmanības lokā nonāk šādi gadījumi, vienmēr vajadzētu būt uzmanīgām, izmeklējot šādas apsūdzības.

C. Tiesnešu korupcijas pienācīgas izmeklēšanas un sodīšanas preventīvā ietekme

48. Acīmredzot adekvāti krimināli, administratīvi vai disciplināri sodi par tiesneša koruptīvu rīcību un bargas faktiskās sankcijas, kas piemērotas korumpētiem tiesnešiem, var kalpot kā spēcīgs preventīvs līdzeklis un tādējādi iedarboties preventīvi. CCJE atkārtoti to, kas vispārīgākā kontekstā jau ir teikts Atzinumā Nr. 3 (2002) par tiesnešu ētiku un atbildību attiecībā uz tiesnešu kriminālatbildību un disciplināro atbildību²³.
49. Pret tiesneša izdarīto korupciju ir jācīnās saskaņā ar proporcionalitātes principu un ņemot vērā tās smagumu. Par to var sodīt, piemērojot sodu, proti, atstādinot tiesnesi no amata vai piemērojot citu piemērotu disciplinārsodu pēc disciplinārlietas izskatīšanas. Noziedzīgas darbības ir jāsoda ar krimināllikumā paredzētajiem sodiem, līdz pat brīvības atņemšanas sodam. Noziedzīgu nodarījumu smagumu var novērtēt jo īpaši pēc to ietekmes uz sabiedrības uzticību tiesu sistēmai.
50. Nozīmīgā skaitā dalībvalstu problēma cīņā pret korupciju tiesnešu vidū un tās novēršanā ir ne tik daudz kriminālo, administratīvo vai disciplināro korupcijas pārkāpumu un sodu noteikšana, bet gan korumpētu augsta līmeņa amatpersonu, tostarp tiesnešu, izmeklēšana, apsūdzēšana un tiesāšana. CCJE uzskata, ka ir ārkārtīgi svarīgi izvairīties no dziļi kaitīga iespaida, ka jo augstāka ranga, gudrāka un labāk aizsargāta iespējami korumpēta valsts amatpersona, jo vairāk tā gūst labumu no de facto imunitātes. Atkarībā no konkrētās valsts vēstures, tradīcijām un administratīvās struktūras, kā arī no faktiskā korupcijas apmēra sistēmā var būt nepieciešams izveidot specializētas izmeklēšanas iestādes un specializētus prokurorus, lai apkarotu korupciju tiesnešu vidū. Attiecībā uz specializētajām tiesām CCJE apstiprina savu nostāju, kas izklāstīta Atzinumā Nr. 15(2012) par tiesnešu specializāciju. Būtu jābūt iespējai ieviest specializētas tiesas tikai izņēmuma gadījumos, kad tas ir nepieciešams problēmas sarežģītības dēļ un tādējādi pareizas tiesas spriešanas nodrošināšanai.
51. Tomēr CCJE, iedvesmojoties no GRECO konstatējumiem, aicina dalībvalstis apsvērt iespēju neatkarīgi no decentralizēto iestāžu pastāvēšanas ieviest un ieviest

²³ Īpaši skatīt šā atzinuma 51.-77. punktu.

struktūras, centrālā pretkorupcijas iestāde valsts līmenī. Šai iestādei nav obligāti jābūt ar izmeklēšanas un/vai kriminālvajāšanas kompetenci, bet tai būtu jākalpo kā kompetentam un objektīvam sarunu biedram un sadarbības tīkla veidotājam, kad runa ir par augsta līmeņa korupcijas gadījumiem.

D. Starptautiskie instrumenti, mehānismi un sadarbība korupcijas novēršanai tiesnešu vidū

52. Visbeidzot, CCJE vēlas uzsvērt, ka arī starptautiskās sadarbības mehānismu un instrumentu pareiza izmantošana korupcijas novēršanas jomā tiesnešu vidū var būt spēcīgs preventīvs faktors. Tiesu sistēmas pārstāvji var gūt labumu no norādēm, ko tie saņem no novērtējuma ziņojumiem ar konkrētiem ieteikumiem, ko sniedz pasaules vai reģionālas iestādes, piemēram, Eiropas Padomes Venēcijas komisija un GRECO, kā arī UNCAC, EDSO, ESAO, ANO globālais tiesu iestāžu integritātes tīkls un tamlīdzīgi. Šie ziņojumi ir balstīti uz labi atspoguļotiem un uz savstarpējību balstītiem uzraudzības mehānismiem, kuros ir iekļauti apmeklējumi uz vietas un augsti kvalificēti eksperti gan no uzraudzības iestādes, gan no uzraudzītās valsts.
53. Jāuzsver, ka arī valstis, kurās tiesu sistēma ir vairāk vai mazāk brīva no korupcijas, gūst labumu no šādiem novērtējuma ziņojumiem. Ieteikumi ļauj tām precizēt institucionālos, organizatoriskos un citus pretkorupcijas aizsardzības pasākumus, tostarp tiesu iestāžu iekšienē.

IV. Korupcijas uztvere

54. Nozīmīgs skaits dalībvalstu savās atbildēs uz anketas jautājumiem, gatavojot šo atzinumu, ir ziņojušas par parādību, kas pirmajā brīdī šķiet diezgan dīvaina, proti, ka sabiedrības uztvere par korupciju tiesu sistēmā ir ievērojami augstāka, nekā varētu liecināt faktiskais lietu skaits pret korumpētiem tiesnešiem. Lai gan tikai ļoti neliela daļa aptaujāto varēja ziņot par personisku negatīvu pieredzi ar korumpētiem tiesnešiem, ļoti liela daļa no šīs pašas aptaujātās grupas uzskatīja, ka tiesu vara ir viena no visvairāk korumpētajām iestādēm valstī.
55. CCJE uzskata, ka iemesli, kāpēc pastāv vai nepastāv būtiska neatbilstība starp faktisko un uztverto tiesu korupciju attiecīgajā valstī, galvenokārt ir tiesu sistēmas (ne)pārredzamība, t.i., (ne)atklātība vai klusēšana. Jau tika uzsvērts, ka tiesu varu kā trešo valsts varu tās informācijas politikā zināmā mērā kavē īpaši pienākumi, kas apgrūtina efektīvu reakciju uz kritiku no ārpuses. Tie ir šādi: pienākums ievērot diskretumu, tostarp tiesības uz taisnīgu tiesu un nevainīguma prezumpcijas ievērošanu, kā arī pienākums ievērot piesardzību.
56. Ārpus tiesu sistēmas citu profesionālo grupu negodprātīgai rīcībai ir svarīga loma starp faktoriem, kas rada priekšstatu par korupciju tiesnešu vidū. Piemēram, neizskatītās lietās prokurori un advokāti nereti izmanto taktiku, piemēram, tiesvedību ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību, lai ietekmētu sabiedrības viedokli.
57. Principā tiesu varai ir jāpieņem, ka kritika ir daļa no dialoga trim valsts varām un sabiedrību kopumā, kurā neaizstājama loma ir brīviem un daudzveidīgiem plašsaziņas līdzekļiem. Tomēr pastāv skaidra robeža starp vārda brīvību un likumīgu kritiku, no vienas puses, un necieņu un nepamatotu spiedienu pret tiesu varu, no otras puses²⁴. Politiski, citas personas, kas publiskus amatus, un

²⁴ Skatīt CCJE Atzinuma Nr. 18 (2015) 52. punktu tiesu varas stāvokli un tās attiecībām ar citām valsts varām modernā demokrātijā.

plašsaziņas līdzekļi, jo īpaši izskatāmās lietās un politisko kampaņu laikā, var izmantot vienkāršotus, populistiskus vai demagoģiskus argumentus un apzināti dezinformēt sabiedrību, lai bezatbildīgi kritizētu tiesu varu un neievērotu nevainīguma prezumpciju. Līdz ar to tas var arī radīt sabiedrības neuzticības atmosfēru tiesu varai un dažos gadījumos var pārkāpt Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk tekstā - ECTK)²⁵ 6. pantā noteikto taisnīgas tiesas principu.

58. Pastāv vairāki mehānismi, lai uzlabotu tiesu varas leģitimitāti²⁶ un pārredzamību, tādējādi veicinot sabiedrības uzticēšanos un paļāvību tiesu varai. Tos visus var apkopot, nosaucot par proaktīvas informēšanas politikas nepieciešamību, piemēram, sniedzot vispārēju informāciju par tiesu sistēmas darbību un informējot sabiedrību jutīgās lietās, kurās ir "koruptīvisma aizmetņi".
59. Šajā kontekstā CCJE apstiprina tās Atzinumā Nr. 7 (2005) par tiesiskumu un sabiedrību pausto viedokli par nepieciešamo dialogu ar visām tieslietu sistēmā iesaistītajām pusēm. Lai veicinātu pārredzamību un sabiedrības uzticēšanos, kā norādīts Atzinumā Nr. 7 (2005), tiesnešu pienākums ir tiesvedībā un spriedumos lietot pieejamu, vienkāršu un skaidru valodu.
60. Tiesu priekšsēdētājiem ir būtiska nozīme pārredzamības veicināšanā savās tiesās. CCJE atkārtoti iepriekš minēto Atzinumu Nr. 19 (2016) un uzskata, ka sabiedrības interesēs ir nepieciešams, lai tiesu priekšsēdētāji ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību informētu sabiedrību par tiesu sistēmas darbību²⁷. Tas attiecas arī uz neizskatītām lietām. Dažkārt ātra un regulāra informācija (ko var sniegt, nepārkāpjot konfidencialitāti) ir būtiska vēl pirms faktiskā sprieduma pasludināšanas. To var darīt paziņojuma preseī vai intervijas veidā.
61. Šajā kontekstā CCJE uzskata, ka tiesu priekšsēdētājiem un/vai preses pārstāvjiem (atbildīgajiem par attiecībām ar plašsaziņas līdzekļiem) no tiesu sistēmas būtu jāgūst labums no praktiskās apmācības plašsaziņas līdzekļu jomā.
62. Tomēr pārredzamību un sabiedrības uzticību tiesu varai veicina ne tikai aktīva pieeja plašsaziņas līdzekļiem un sabiedrībai, bet lielā mērā arī attieksme pret tiesas procesa dalībniekiem²⁸. Tiesnesis, kurš saprotamā izskaidro savus lēmumus - un konkrētās lietās arī risinājumu meklēšanas ceļu -, rada taisnīgas attieksmes sajūtu pat tai pusei, kura galu galā zaudē lietu²⁹.
63. Turklāt CCJE uzskata, ka pārredzamas, taisnīgas un objektīvas tiesu sistēmas uztverei ir ļoti svarīgi, lai tiesneši un privātie juristi, kā arī prokurori uzturētu pastāvīgu dialogu, ievērojot viņu atšķirīgo profesionālo stāvokli un lomu, un jo īpaši tiesu neatkarības principu. Šajā sakarā CCJE atkārtoti viedokli, kas pausts tās Atzinumā Nr. 16 (2013) par tiesnešu un advokātu attiecībām³⁰.

²⁵ Skatīt ECT 2010. gada 8. aprīļa spriedumu lietā Pesa pret Horvātiju, Nr. 40523/08.

²⁶ CCJE Atzinumā Nr. 18 (2015) par tiesu varas stāvokli un tās attiecībām ar citām valsts varām modernā demokrātijā ir ietverti plaši apsvērumi par to, kā garantēt un stiprināt tiesu varas leģitimitāti un vienlaikus arī tās pārskatatbildību.

²⁷ Skatīt CCJE Atzinuma Nr. 19 (2016) 12. punktu; skatīt arī iepriekš minētā Atzinuma Nr. 18 (2015) 32. punktu.

²⁸ Tas jau ir uzsvērts CCJE Atzinumā Nr. 7 (2005) par tiesiskumu un sabiedrību, īpaši 24.-32. punktā. Tas ir arī saskaņā ar Eiropas Padomes rīcības plānu par tiesu neatkarības un objektivitātes stiprināšanu, CM(2016)36 final.

²⁹ Skatīt CCJE atzinumu Nr. 11(2008) par tiesu nolēmumu kvalitāti.

³⁰ Sal. īpaši 10.-25. punktu.

64. Dažās dalībvalstīs vērojama tendence mēģināt graut tiesu sistēmas ir reāls drauds tiesiskuma principam un demokrātiskas sabiedrības pienācīgai . uz jebkādiem nodomiem ierobežot sabiedrības pamatotus komentārus par tiesu darbu, tiesu varas konstitucionālā stāvokļa aizsardzība ir ne tikai tiesnešu, bet arī izpildvaras un likumdevējas pārstāvju, pilsoniskās sabiedrības pārstāvju, plašsaziņas līdzekļu u. c. uzdevums. Publiskai tiesu varas kritikai vienmēr būtu jāatbilst ECTK 10. panta 2. punktā un CM/Rec(2010)12 18. punktā noteiktajām prasībām.
65. Tāpēc CCJE vēlas uzsvērt, ka katras valsts pienākums ir nodrošināt pietiekamus budžeta līdzekļus labi aprīkotai tiesu varai, kas spēj nodrošināt taisnīgumu, pieņemot pamatotus un savlaicīgus lēmumus³¹.

V. Secinājumi un ieteikumi

- a. Korupcija tiesnešu vidū ir viens no galvenajiem draudiem sabiedrībai un demokrātiskas valsts funkcionēšanai. Tā grauj tiesnešu integritāti, kas ir tiesiskuma pamats un Eiropas Padomes pamatvērtība. Mūsdienās, kad notiek daudzi uzbrukumi tiesu varai, tas kļūst vēl svarīgāk. Tiesnešu korupcija nopietni ietekmē sabiedrības uzticēšanos tiesiskumam.
- b. Tiesnešu korupcija šajā atzinumā ir jāsaprot plašākā nozīmē, proti, tā ietver negodīgu, krāpniecisku vai neētisku rīcību, ko veic tiesnesis, lai gūtu personisku labumu vai labumu trešām personām.
- c. Faktiskās korupcijas iemesli tiesu iestādēs ir dažādi - gan nepamatota ietekme no ārpus tiesu varas, gan faktori tiesu sistēmas iekšienē, un tos var iedalīt vairākās kategorijās: strukturāli, ekonomiski, sociāli un personiski.
- d. Efektīva korupcijas novēršana tiesu sistēmā lielā mērā ir atkarīga no attiecīgās valsts politiskās gribas nodrošināt institucionālos, infrastruktūras un citus organizatoriskos nodrošinājumus. Šķiet, ka vissvarīgākā garantija korupcijas novēršanai tiesnešu vidū ir patiesas tiesnešu godprātības kultūras attīstīšana un veicināšana.
- e. Likumdošanas vai cita veida tiesiskais regulējums ir svarīgs aizsargmehānisms pret korupciju. Tai būtu jānodrošina neatkarība visos tiesneša karjeras posmos: tiesnešu atlasē, iecelšanā, pārcelšanā, paaugstināšanā amatā un paaugstināšanā amatā, apmācībā, darba novērtēšanā un disciplinārbildībā. Objektīvu karjeras attīstības kritēriju ievērošana tiesu sistēmā pozitīvi ietekmē tiesnešu integritātes klimata veicināšanu.
- f. CCJE stingri iesaka neveikt pārbaudes, kas pārsniedz vispārpieņemtās pārbaudes par kandidāta sodāmību un finansiālo stāvokli. Valstīs, kurās šādas pārbaudes tiek veiktas, tās būtu jāveic saskaņā ar kritērijiem, kurus var objektīvi novērtēt. Kandidātiem jābūt tiesībām piekļūt jebkurai iegūtai informācijai. Būtu jānošķir tiesnešu kandidāti, kas uzsāk darbu tiesu iestādē, un strādājošie tiesneši.
- g. Kompetentajām iestādēm vienmēr būtu jānodrošina tiesu varai atbilstošs finansējums, lai tā varētu godam un pienācīgi pildīt savu misiju. Atbilstošas algas,

³¹ Sk. CM/Rec(2010)12, 32.-33. punkts; sk. arī CCJE atzinuma Nr. 2(2001) 2.-5. punkts.

Tiesu sistēmas leģitimitātei un labai reputācijai ir ļoti svarīgas vecuma pensijas un citi sociālie pabalsti, kontrolējama darba slodze, pienācīga darba infrastruktūra un darba drošība gan tiesnešiem, gan tiesu darbiniekiem. Tie ir arī svarīgi aizsardzības līdzekļi pret korupciju tiesu sistēmā.

- h. Visās dalībvalstīs tiesnešiem būtu jāsaņem noteikumu / principu / pamatnostādņu kopums par ētisku rīcību. Tie būtu ilustrējami ar praktiskiem piemēriem un ar formālu ētikas apmācību, kā arī individuālām vai savstarpējām konfidencialām ētiskām konsultācijām. Tiesu iestādēm šajā sakarā būtu jānodrošina konsultācijas tiesās un centrālajā līmenī.
- i. Ja tiek attiecīgi pasākumi, stabila mantiskā stāvokļa deklarēšanas sistēma var veicināt interešu konfliktu identificēšanu un turpmāku novēršanu, tādējādi veicinot lielāku pārredzamību tiesu sistēmā un sekmējot tiesu iestāžu integritātes gaisotni.
- j. Tiesnešu iespējamus interešu konfliktus automātiski nenovērš nejaušas lietu sadales sistēma. Tāpēc ir svarīgi, lai katrā tiesu sistēmā būtu stingri noteikumi par tiesnešu atstatīšanu un pašatstatīšanu, ja attiecīgajā lietā ir acīmredzama vai pat tikai iespējama neobjektivitāte.
- k. Ētikas pamatnostādņu efektivitāte ir atkarīga no katra tiesneša vēlmes tās piemērot savā ikdienas darbā. Katrs tiesnesis ir personīgi atbildīgs ne tikai par savu rīcību, bet arī par tiesu sistēmas rīcību kopumā.
- l. Atbilstoši kriminālsodi, administratīvie vai disciplinārsodi par tiesneša koruptīvu rīcību var kalpot kā spēcīgs preventīvs līdzeklis un tādējādi iedarboties preventīvi. Tiesnešu korupcijas vienmēr jārisina, ievērojot proporcionalitātes principu.
- m. Starptautiskās sadarbības mehānismu un instrumentu pareiza izmantošana korupcijas novēršanas jomā tiesnešu vidū var būt spēcīgs preventīvs faktors, tostarp Eiropas Padomes institūciju, piemēram, GRECO un Venēcijas komisijas, kā arī citu organizāciju, piemēram, ANO Globālā tiesnešu integritātes tīkla, UNCAC, EDSO, ESAO un citu, izmantošana.
- n. Korupcijas uztveres fenomens, kad sabiedrības neuzticība tiesu sistēmas objektivitātei ir daudz lielāka nekā faktiskais korupcijas gadījumu skaits, parasti ir rezultāts sistēmiskiem trūkumiem valsts līmenī attiecībā uz tiesu sistēmas pārredzamību un atklātību.
- o. Pastāv vairāki mehānismi, kas veicina pārredzamību un tādējādi arī sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Visus šos mehānismus var rezumēt ar proaktīvas informācijas politikas nepieciešamību, piemēram, sniedzot vispārēju informāciju par tiesu sistēmas darbību un informējot sabiedrību sensitīvās lietās, tomēr paturot prātā diskrētuma un piesardzības pienākumu, tostarp tiesības uz taisnīgu tiesu un nevainīguma prezumpcijas ievērošanu.